

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів
(найменування кафедри)

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи
на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 072 Фінанси,
банківська справа та страхування
(шифр та найменування спеціальності)

освітньо-професійна програма Фінанси, фінансовий менеджмент
та страхування

(назва її програми)

на тему: «Система пенсійного забезпечення в Україні: проблеми та
перспективи розвитку»
(назва теми)

Виконавець:

студент факультету **ФФБС**

Засидько Максим Сергійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Коцюрубенко Ганна Миколаївна

(прізвище, ім'я, по батькові)

_____
/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Актуальним завданням сучасного етапу соціально-економічних перетворень у нашій державі є радикальне реформування системи пенсійного забезпечення, що має важливе значення для забезпечення сталого розвитку України, подолання наслідків фінансової-економічної кризи, підвищення рівня соціального забезпечення пенсіонерів. Незважаючи на те, що до сьогодні було здійснено низку важливих для подальшого розвитку системи пенсійного забезпечення перетворень, започаткована пенсійна реформа далеко не завершена: по-перше, пенсія не убезпечує від бідності; по-друге, система залишається соціально несправедливою; по-третє, не відбулося детінізації заробітків і доходів загалом; по-четверте, Пенсійний фонд України не може обійтися без дотацій із бюджету тощо

Проблеми пенсійного забезпечення завжди були в центрі уваги соціологів, політологів, філософів, економістів. Методологічні та прикладні питання проблеми соціального захисту населення та його залежності від розвитку економіки в цілому ставали предметом досліджень української наукової школи.

Забезпечення добробуту осіб пенсійного віку є необхідною передумовою становлення України як соціальної держави. Виконання цього завдання поряд із забезпеченням інтересів усього суспільства неможливе без подальшого реформування вітчизняної системи пенсійного забезпечення. В умовах фактичної відсутності накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, на тлі фінансової нестабільності та наростаючого демографічного навантаження здатність солідарної пенсійної системи до належного виконання власних функцій поступово зменшується. Параметричні заходи, здійснені в межах пенсійної реформи у 2011 році, не принесли повною мірою очікуваного соціально-економічного ефекту. Все ще триває пошук балансу індивідуальної та солідарної відповідальності за пенсійне майбутнє громадян. Відтак сьогодні необхідним є впровадження інституційних змін, спрямованих на диверсифікацію джерел пенсійних доходів за рахунок зростання ролі нових інститутів пенсійного забезпечення, зокрема недержавних пенсійних фондів.

Питанням «системи пенсійного забезпечення» займається багато вчених, зокрема Артюх Т.М., Болотіна Н.Б., Бурков Ю. А., Буряченко О.Є., Васькович І.М., Зайчук Б. О., Захаров М. Л., Женчак О. В., Далімов Р., Кравчук Т. В., Дідковська Т. О., Лібанова Е., Ріппа М. Б., Ткаченко Л., Стожок Л. Г., Шумило М.М. та інші.

Мета дослідження. Метою роботи є розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення існуючого механізму системи пенсійного забезпечення на основі узагальнення теоретико-правових засад та вітчизняної і зарубіжної практики існування і фінансування системи пенсійного забезпечення.

Завдання дослідження:

- визначення сутності та завдань системи пенсійного забезпечення;
- розгляд організаційної складової та принципів системи пенсійного забезпечення;
- аналіз та динаміка трудових пенсій; стан недержавної систем пенсійного забезпечення;
- аналіз зарубіжного досвіду вдосконалення пенсійного забезпечення;
- шляхи реформування системи пенсійного забезпечення України.

Об'єкт дослідження. є процес функціонування системи пенсійного забезпечення.

Предмет дослідження. Предметом дослідження є теоретичні, методичні аспекти організації системи пенсійного забезпечення.

Методи дослідження. У роботі було використано загальнонаукові методи дослідження: аналіз, синтез, індукцію, дедукцію- при вивченні теоретичних основ обліку та контролю; математичні методи при розрахунку економічних показників; порівняння для зіставлення даних фінансової звітності Пенсійного Фонду України у динаміці років та ін.

Інформаційна база дослідження. Інформаційною базою дослідження є законодавчі та інші нормативно-правові акти, наукові статті, монографії вітчизняних та зарубіжних вчених, дані засобів масової інформації та мережі Internet за темою дослідження.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел (39 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 69 сторінок. Основний зміст викладено на 54 сторінках. Робота містить 24 діаграми.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі висвітлено сутність та завдання системи пенсійного забезпечення, організаційні складові та принципи пенсійного забезпечення, а також ретроспективні аспекти розвитку пенсійного пенсійного забезпечення.

У другому розділі проведено аналіз та динаміка трудових пенсій, а також аналіз стану недержавної системи пенсійного забезпечення.

У третьому розділі надано данні з зарубіжного досвіду вдосконалення пенсійного забезпечення та шляхи реформування системи пенсійного забезпечення України.

ВИСНОВКИ

На підставі викладеного та проаналізованого матеріалу ми дійшли наступних висновків

На законодавчому рівні, законодавець використовує термін «пенсійне забезпечення» у назві та сфері діяльності Закону України «Про пенсійне забезпечення»[1]. Відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення»законодавець не надає терміну «пенсійне забезпечення» , а пов'язує цей термін з поняттям «пенсія», відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»[2]. Відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», пенсія – це щомісячна пенсійна виплата в солідарній системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яку отримує застрахована особа в разі досягнення нею передбаченого цим Законом пенсійного віку чи визнання її особою з інвалідністю, або отримують члени її сім'ї у випадках, визначених цим Законом. Тобто, поняття «пенсія» в сучасному вітчизняному законодавстві охоплює всі види пенсійних виплат. Отже це – систематичне грошове забезпечення, яке здійснюється суб'єктами, зобов'язаними відповідно до закону чи договору, з метою компенсації втраченого

(або зменшеного) заробітку та доходу внаслідок довічної або довготривалої непрацездатності особи.

Відповідно до ст. 2 . Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», система пенсійного забезпечення в Україні складається з трьох рівнів.

Перший рівень - солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених цим Законом.

Другий рівень - накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді або у відповідних недержавних пенсійних фондах - суб'єктах другого рівня системи пенсійного забезпечення та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Третій рівень - система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

Зарубіжний досвід показує доцільність побудови соціального захисту на основі багатосторонньої відповідальності за матеріальний добробут людей: держави, роботодавця та самого працівника. Для успішного формування моделей пенсійних систем необхідно узгодження принципів і методів проведення соціальної політики з урахуванням економічних, національних та культурних традицій країни.

Пенсійні системи різних країн світу мають істотні відмінності, викликані економічними умовами, політичною структурою, історичними традиціями, особливостями розподілу відповідальності між державою і приватним сектором, однак всі вони мають спільну мету – забезпечення гідного рівня життя своїх громадян. Прикладом радикальної пенсійної реформи є латиноамериканська країна Чилі, яка першою здійснила пенсійне реформування у 1981р., результатом чого

стало створення нової повністю накопичувальної пенсійної системи, що базується на приватному управлінні пенсійних фондів і обов'язковості внесення пенсійних внесків на особисті рахунки.

У більшості європейських країн спостерігається тенденція до поступового й обережного впровадження накопичувальних елементів і зростання ролі недержавних пенсій у забезпеченні доходів пенсіонерів. Відчутним для пенсійних систем європейських країн є посилення зв'язку розміру пенсії з рівнем і тривалістю сплати страхових внесків.

На сучасному етапі свого розвитку система пенсійного забезпечення в Україні не забезпечує гідний рівень пенсії і створює масу проблем у фінансовій системі країни. Реформування та розвиток системи пенсійного забезпечення в Україні відбуваються під впливом тих трансформаційних перетворень, які властиві всій системі суспільних відносин нашої держави.

Отже, до основних проблем системи пенсійного забезпечення в Україні, на сучасному етапі його розвитку, можна віднести:

1. стрімке погіршення співвідношення між громадянами працездатного і непрацездатного віку.

Це зумовлено тим, що у результаті сплеску народжуваності впродовж 60х-70х років та його критичного спаду впродовж 80х-90х років, Україна відноситься до держав із старіючим населенням, а це автоматично призводить до фінансового тягаря на працюючих людей, які повинні сплачувати внески до Пенсійного фонду. За сучасними прогнозами до 2025 року на одного працюючого в нашій державі припадатиме один пенсіонер;

2. розбалансованість бюджету Пенсійного фонду, що призводить до постійного дефіциту, на покриття якого спрямовуються кошти з Державного бюджету України, в якому також спостерігається постійна нестача коштів;

3. низький рівень пенсій. У бюджеті нашої країни кожного року спостерігається поступове збільшення мінімальних пенсій, але воно складає лише декілька гривень, що зовсім нееквівалентне сучасному, досить стрімкому,

підвищенню цін, а тому значна частина населення залишається незадоволеною своїми пенсіями;

4. різке підвищення, в результаті пенсійної реформи 2011 року, пенсійного віку та трудового стажу. Підвищення пенсійного віку практикується багатьма розвиненими країнами і несе в собі зазвичай позитивний характер, але воно відбувається поетапно (рекомендованим є його підвищення на 6 місяців у рік).

5. погано розвинута система недержавного пенсійного забезпечення. Україна доволі пізно залучилась до світового досвіду використання ринку недержавних пенсійних послуг для забезпечення соціальних потреб пенсіонерів та збільшення інвестиційного потенціалу країни. Якщо перші НПФ з'явилися в світі більше 100 років тому, то в Україні лише у 2004 р.;

6. значна непроінформованість громадян у сфері пенсійного забезпечення. У результаті реформ та постійної низки змін у пенсійному законодавстві більша частина населення не має змоги вчасно з ними ознайомитись, а це також у свою чергу призводить до низки проблем

Сучасий стан соціально-економічного розвитку країни, в умовах якого доводиться запроваджувати обов'язкове накопичувальне пенсійне страхування, є об'єктивно непростим, тому потрібно визначити комплекс заходів щодо його втілення. Серед основних пріоритетів, які б дозволили ефективно ввести другий і третій рівні пенсійної системи доцільно виділити:

1. формування базових макроекономічних передумов. Серед них - постійне зростання щонайменше на 3 - 4% ВВП держави, порівняно до попередніх років, зниження рівня безробіття за рахунок створення нових робочих місць, невисокі темпи інфляції, підвищення заробітної плати.

2. підвищення інвестиційної привабливості фінансових інструментів для вкладення коштів накопичувальних пенсійних програм. Формування стабільного фінансового ринку сприятиме розвитку економічної та соціальної інфраструктури держави, скорішому подоланню фінансової кризи;

3. економічне виховання молоді та населення працездатного віку щодо запровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування, визначення його переваг для кожного громадянина.

4. забезпечення інституціональної готовності пенсійної системи, яка передбачає створення інфраструктури та механізмів її ефективного управління. Проблема пенсійної системи стосується всього дорослого населення країни незалежно від того, в якій мірі кожна людина усвідомлює цей факт. Державна пенсійна система України несправедлива, нереформована, обтяжлива для суспільства. Пенсії для абсолютної більшості людей залишаються мізерними, засоби, що поступають на їх виплату в масштабі країни, величезні, а їх сума з року в рік зростає несумісними з можливостями економіки темпами.

АНОТАЦІЯ

Засидько М.С. «Система пенсійного забезпечення в Україні: проблеми та перспективи розвитку».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 6.07072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

За освітньою програмою «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування».-
Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2020.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти завдань системи пенсійного забезпечення; організаційні складові та принципи системи пенсійного забезпечення; ретроспективні аспекти розвитку системи пенсійного забезпечення;

Проаналізовано динаміку трудових пенсій; стан недержавної систем пенсійного забезпечення; зарубіжний досвід вдосконалення пенсійного забезпечення; шляхи реформування системи пенсійного забезпечення України.

Запропоновано напрями вдосконалення механізму пенсійної системи України, а саме: формування базових макроекономічних передумов, підвищення інвестиційної привабливості фінансових інструментів для вкладення коштів накопичувальних пенсійних програм, економічне виховання молоді та населення працездатного віку щодо запровадження обов'язкового накопичувального пенсійного страхування, забезпечення інституціональної готовності пенсійної системи, яка передбачає створення інфраструктури та механізмів її ефективного управління.

Ключові слова: пенсія, Пенсійний фонд України, недержавний пенсійний фонд.

ANNOTATION

Zasydko M.S. "Pension system in Ukraine: problems and development prospects"

Qualifying work on obtaining a bachelor's degree in the specialty 6.07072 «Finance, banking and insurance»

for the educational program «finance, financial management and insurance». –
Odessa National Economic University. – Odessa, 2020

The paper considers the theoretical aspects of the tasks of the pension system; organizational components and principles of the pension system; retrospective aspects of the development of the pension system;

The dynamics of labor pensions is analyzed; the state of private pension systems; foreign experience in improving pension provision; ways to reform Ukraine's pension system.

The directions of improvement of the mechanism of the pension system of Ukraine are offered, namely: formation of basic macroeconomic preconditions, increase of investment attractiveness of financial instruments for investment of accumulative pension programs, economic education of youth and working age population concerning introduction of obligatory accumulative pension insurance, maintenance of institutional readiness. which provides for the creation of infrastructure and mechanisms for its effective management.

Key words: pension, Pension Fund of Ukraine, private pension fund.